

DE INTERN BEGELEIDER ALS CURRICULUM- ONTWIKKELAAR

De fundamentele oriëntatie van de intern begeleider lijkt steeds meer te verschuiven van 'genezen' naar 'voorkomen'. Dat wil zeggen: door actief bij te dragen aan de schoolbrede kwaliteit van onderwijs beperk je de hoeveelheid benodigde zorg zoveel mogelijk. Hiermee belandt de IB'er in toenemende mate in de rol van mede-curriculumontwikkelaar.

Nature of nurture

De afgelopen decennia is er steeds meer aandacht voor het feit dat intelligentie in sterke mate ontwikkelbaar is. Dit heeft geleid tot een verschuiving van nature richting nurture in het welbekende en nog actuele nature-nurture-debat. Steeds meer mensen raken ervan overtuigd dat leerproblemen en -achterstanden van leerlingen niet per se het gevolg zijn van

ling. Deze neiging wordt natuurlijk ook versterkt door de maatschappelijke context waarin die leerresultaten erg belangrijk zijn voor het behoud van onze welvaart (kenniseconomie), de participatieve democratie en natuurlijk ook het levensperspectief van individuele leerlingen. In deze zoektocht wordt vanzelfsprekend dus ook steeds meer een beroep gedaan op de intern begeleider.

Als kwaliteitscoördinator heeft de IB'er veel kennis nodig over wat (in)adequaat onderwijs is en hoe dat er op klas- en schoolniveau uitziet.

een stoornis of gebrek aan intelligentie, maar, meer waarschijnlijk, hun oorzaak vinden in de kwaliteit van het genoten onderwijs. Een logisch gevolg van deze overtuiging is dat men tegenwoordig bij tegenvallende leerresultaten vaker geneigd is om te onderzoeken wat er scheelt aan het pedagogisch-didactisch handelen van de leraar of de kwaliteit van leermaterialen, dan wat er allemaal mis zou kunnen zijn met de leer-

Professionele leergemeenschap

Een tweede drijvende kracht achter de oriëntatieverschuiving is de ontwikkeling die steeds meer schoolteams doormaken naar een professionele leergemeenschap (PLG). Een PLG wordt doorgaans gezien als een leerteam, dat regelmatig samenkomt, expertise uitwisselt en zich gezamenlijk en op een onderzoeksmatige wijze inzet voor verbetering van de onderwijskwaliteit en leerresultaten van de leerlingen. Het onderliggende idee van de ontwikkeling tot PLG is dat het lerarenteam geleidelijk steeds meer zeggenschap en daarmee ook verantwoordelijkheid krijgt over de onderwijskwaliteit. In dit nieuwe organisatie-model is het overigens niet zo dat de directeur of IB'er zich als onderwijskundig leider moet wegcijferen; leiderschap is voor een PLG juist van essentieel belang. Het betekent wel dat er in het lerarenteam, mits de ontwikkeling tot PLG succesvol verloopt, steeds

meer professionele capaciteit ontstaat, waardoor leraren problemen steeds beter samen kunnen oplossen en dus ook steeds minder afhankelijk worden van bijvoorbeeld de intern begeleider.

De IB'er als kwaliteitscoördinator

Wat verandert het voorgaande precies aan de rol van de intern begeleider? Ten eerste dat zij als kwaliteitscoördinator dus veel kennis nodig zal hebben over wat (in)adequaat onderwijs is en hoe dat er op klas- en schoolniveau uit ziet, per vakgebied (lezen, spellen, handschrift, rekenen en geschiedenis). Ten tweede dat de IB'er als kwaliteitscoördinator die kennis ook actief moet inzetten om leraren te ondersteunen in hun professionalisering. Zowel in de context van het onderwijs ontwerpen, het onderwijzen en onderwijs evalueren, als het samenwerken met collega's. Het komt er dus op neer dat zij leraren doorgaans niet langer (goedbedoeld) probeert te ontlasten door bepaalde proble-

men van hen over te nemen, maar hen helpt om die problemen *zelf* op te lossen. Ter illustratie: interventies zoals een-op-een-onderwijs buiten de klas (tutoring) zijn over het algemeen natuurlijk wel effectiever dan klassikaal onderwijs, maar vele malen minder efficiënt. Bovendien kan een leerling met ondersteuning nogal een flinke administratieve last met zich meebrengen en is van veel behandelingen de effectiviteit nog nooit of nauwelijks bewezen. Met dit alles bedoel ik overigens niet dat een-op-een-onderwijs helemaal niet mag plaatsvinden, maar wel dat het zoveel mogelijk zou moeten worden vermeden. Ik volg hierin de benadering van het Pyramid Response to Intervention model: probeer een zo optimaal mogelijk basiscurriculum aan te bieden voor zoveel mogelijk leerlingen (trap 1), zet laagdrempelige interventies zoals preteaching en verlengde instructie in voor de leerlingen die niet direct kunnen meekomen (trap 2) en ga pas over tot intensieve interventies als dat alsnog niet toereikend is (trap 3).

TRAP 3:

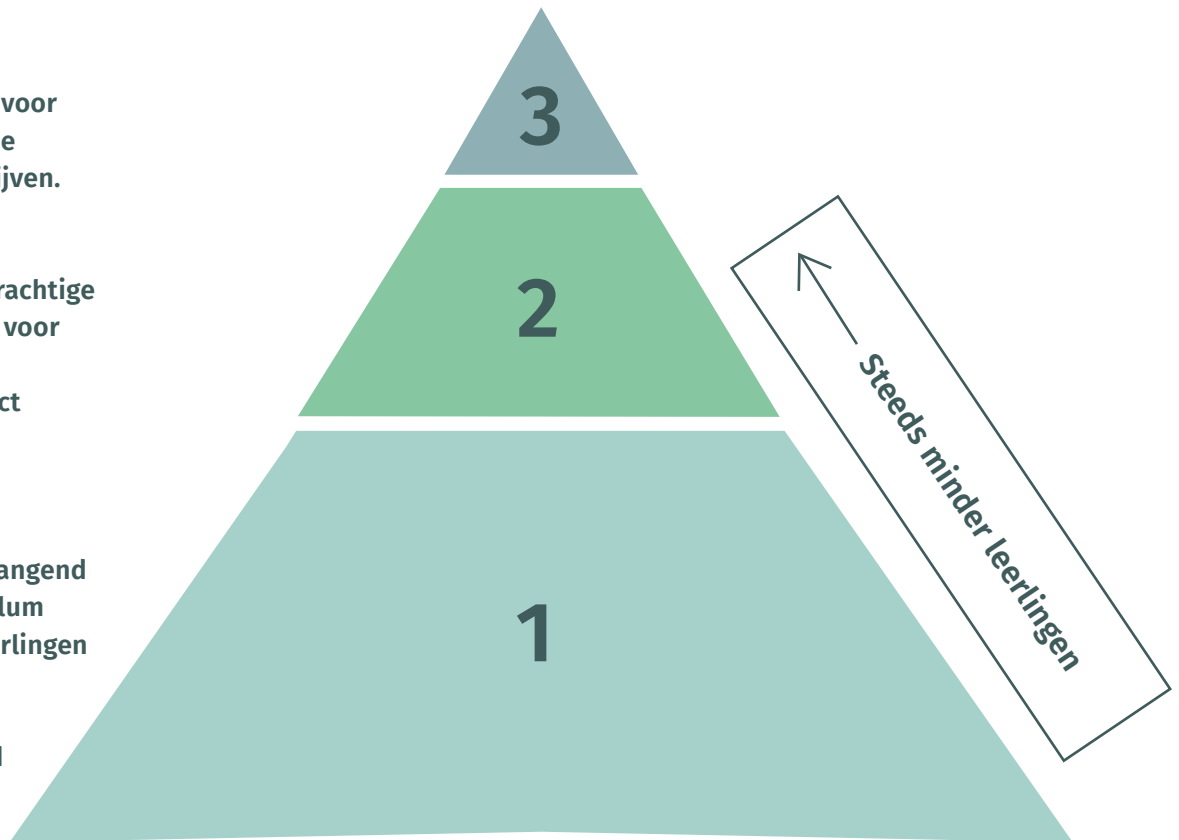
Intensieve interventies voor leerlingen die ver achterblijven.

TRAP 2:

Directe en krachtige interventies voor leerlingen die niet direct meekomen.

TRAP 1:

Een samenhangend basiscurriculum voor alle leerlingen waarin hun voortgang nauwlettend wordt gevolgd.

The Pyramid Response to Intervention model (ontleend aan Buffum e.a. (2009).

De intern begeleider als kwaliteitscoördinator – of meer specifiek als *curriculumontwikkelaar* – richt zich dus vooral op trap 1 en 2 in plaats van trap 3; dát is het verschil. Het achterliggende idee is dat hoe meer leerlingen ‘gewoon meekunnen’ met de rest van de klas, hoe beter dat is te organiseren én te betalen. En wellicht nog belangrijker: hoe beter dat is voor hun geloof in het eigen kunnen (self-efficacy).

Hefbomen in kwaliteitsverbetering

Wat is dat dan, zo’n optimaal mogelijk basiscurriculum? Er bestaan vele definities van ‘curriculum’ maar ze bevatten meestal de volgende basiselementen:

1. wat de leerlingen dienen te leren (de beoogde onderwijsdoelen) en langs welke weg de doelen kunnen worden bereikt (de leerlijn);
2. hoe de leerlingen worden gestimuleerd en ondersteund in het behalen van die doelen (de onderwijsleeromgeving);
3. en de manier waarop in kaart wordt gebracht of die doelen ook daadwerkelijk worden behaald (onderwijsevaluatie).

Meer poëtisch: een curriculum bevat enkele noties

van waar de reiziger heen gaat, hoe die daar kan komen en hoe het leven eruit zou kunnen zien, niet alleen bij aankomst, maar ook onderweg. De vervolgvraag is hoe je het curriculum kunt optimaliseren. Idealiter heb je bovenstaande drie elementen als schoolteam heel concreet per schooljaar uitgewerkt en zijn deze elementen ook constructief op elkaar afgestemd. Dat wil zeggen dat de gestelde doelen, toetsen en activiteiten mooi met elkaar in lijn liggen en er dus geen sprake is van allerlei ad hoc-onderwijsactiviteiten die weinig doelmatigheid en/of samenhang vertonen (een ‘spettercurriculum’), of waarvan niet duidelijk is of ze ook daadwerkelijk hebben geleid tot een toename in kennis, vaardigheden en/of inzicht.

Vervolgens kun je als schoolteam in kaart brengen hoe de leerstof zich over de verschillende schooljaren heen opbouwt (cumulatie). Bijvoorbeeld: hoe bereiden we onze leerlingen in groep 2 goed voor op wat zij allemaal moeten leren in groep 3? Het is evident dat je voor de beantwoording van die vraag veel kennis van zaken nodig hebt. Zo moet je in dit voorbeeld weten dat letterkennis en fonemisch bewustzijn de belangrijkste voorspellers zijn voor het succesvol leren lezen in groep 3, en dat deze twee aspecten ook prima aan kleuters te onderwijzen zijn. Het voordeel van dit hele overzicht is dat je als team de kans op succes voor alle leerlingen zo groot mogelijk kunt maken en zo min mogelijk aan het toeval overlaat, waardoor er ook voor minder leerlingen meer of minder intensieve interventies nodig zullen zijn. Dit principe wordt ook wel beheersingsleren (mastery learning) genoemd.

Van papier naar praktijk

Zodra alle doelen, toetsen en activiteiten duidelijk en goed op elkaar afgestemd zijn (het zogenoemde geplande curriculum) kun je verder inzoomen op de kwaliteit van het opgevoerde curriculum: het daadwerkelijke proces van leren en lesgeven zoals dat in de praktijk plaatsvindt. Vaak is het zo dat na tegenvallende leerresultaten blijkt dat er te weinig of verkeerde instructie en/of oefening heeft plaatsgevonden. Dat op papier alles staat uitgewerkt, betekent nog niet dat alle leraren precies weten

hoe en in hoeveel tijd zij verschillende onderdelen van het curriculum kunnen onderwijzen. Om dit te kunnen beoordelen heb je als kwaliteitscoördinator wederom veel vakdidactische kennis nodig. Wat zijn de belangrijkste kenmerken van een goede schrijfinstructie of -oefening? Hoe kun je taalonderwijs het best wel of niet integreren in je aanbod voor wereldoriëntatie?

Een ander principe is selectie: het devies is om liever een aantal onderwerpen diepgaand te behandelen dan heel veel onderwerpen oppervlakkig. Ook daar kan een kwaliteitscoördinator helpen om de juiste keuzes te maken.

Curriculumontwikkeling is veelomvattend. Op dit gebied is veel en zinvol werk te doen, dat goed aansluit op het niveau waarop IB'ers graag functioneren. Het kan ook parallel aan zorgtaken en het maken van trendanalyses worden opgepakt. Het is aan de intern begeleider zelf of dat ook gaat gebeuren. ■

Erik Meester is docent en onderwijsontwikkelaar bij de bacheloropleiding *Pedagogische Wetenschappen van Primair Onderwijs (PWPO)* en de masteropleiding *Curriculumontwikkeling voor Primair Onderwijs (CoPO)* aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

Nieuwsgierig naar meer? Lees zijn nieuwe boek over curriculumontwikkeling voor primair onderwijs: 'Wetenswaardig' (Uitgeverij Pica).

Meer weten?

- Bergsen, S., Meester, E. B. J., & Freriks, M. (2021). De vijf dimensies van een professionele leergermeenschap. *Basisschool Management*, 1, 20-23.
- Bosman, A. M. T. (2015). Zo leer je alle kinderen rekenen. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 54 (10), 413-424.
- DuFour, R., DuFour R., Eaker, R., & Many, T. (2016). *PLG: leraren leren samen*. Bazalt Educatieve Uitgaven.
- Meester, E. B. J. et al. (2018). De school als lerende organisatie. *JSW*, 10, 32-35.

Tips

- Verdiep je uitgebreid in de meest actuele literatuur t.a.v. curriculumontwikkeling, onderwijskwaliteit en vakdidactiek.
- Gebruik deze literatuur als 'analysekader' om de onderwijspraktijk op je eigen school nauwkeurig en kritisch in kaart te brengen.
- Schrijf op basis van de literatuur en je analyses onderbouwde verbetervoorstellen met bijbehorende concrete doelstellingen.
- Bedenk een implementatieplan om de verbetervoorstellen stapsgewijs tot een realiteit te maken.
- Evalueer de resultaten van de implementatie en borg je successen (of begin je analyses opnieuw bij het uitblijven daarvan).

De volledige literatuurlijst bij dit artikel vind je op www.tijdschriftib.nl/literatuur

Samenvatting

Door het versterken van de schoolbrede kwaliteit van onderwijs kan de hoeveelheid benodigde extra zorg voor leerlingen zoveel mogelijk worden beperkt. Deze oriëntatieverschuiving heeft invloed op de rol van de IB'er, die in een professionele leergemeenschap het team ondersteunt bij het ontwerpen van een curriculum, afgestemd op de visie van de school. Daarmee ontwikkelt de IB'er zich richting kwaliteitscoördinator of curriculumontwikkelaar.